

Tegn

Et materiale til indlæring af tegnsætning

med hovedvægt på Det nye Komma

(kommatering uden brug af *startkomma*)

3. gennem reviderede udgave

© Knud Aa. Back, 2007

Forord

TEGN er et selvinstruerende, undervisningsdifferentieret undervisningsmateriale med hovedvægten på Sprognævnets Nye Komma (tegnsætning uden brug af startkomma).

Som det ses, er materialet opbygget i en form som skulle gøre det muligt for kursisten at arbejde selvstændigt med indlæringen. Instruktioner, illustrative eksempler, øvelser og tests guider kursisten gennem stoffet.

TEGN er opbygget til individuel undervisning efter hvad jeg kalder “LL-modellen” (“lærelaboratoriet”), hvor man indretter klassen med et rettbord, bruger “signalfarver” (se Instruktion til kursisterne) og tæt læreropfølgning i form af bl.a. løbende tests som skal sikre en rimelig indlæring af delemnerne *inden* kursisten går videre til næste delemne.

OBS! OBS! Test-siderne må, under hensyntagen til materialets anvendelighed i fremtiden, under ingen omstændigheder beholdes af kursisterne.

Hvorfor nyt komma?

Sprognævnet skriver i »Komma – Hvornår og hvorfor?« om hvorfor man i sin tid gav sig i kast med den utaknemmelige opgave at røre ved noget så sprængfarlig som dansk tegnsætning: »Det var en udbredt opfattelse i nævnet at ingen af de to kommasystemer (grammatisk og pausekommaet) er rigtigt tilfredsstillende. Det grammatiske system, som er det de fleste *forsøger* at følge, og som er det almindeligt brugte i skolerne, er så vanskeligt *at kun meget få behersker det fuldt ud*. Og pausekommaet... er efter mange sprogbrugeres opfattelse for løst i regelgivningen til at det kan fungere som et egentligt kommasystem« [mine fremhævelser].

Det nye komma (dvs. tegnsætning uden startkomma) har den fordel at det svarer til de fleste nabolandes kommatering, det kan læres uden nævneværdig brug af grammatikterperi, og det hæmmer ikke læsningen.

Så som man i 1948 afgermaniserede dansk skriftsprog ved at opgive kravet om at alle substantiver skal skrives med stort, finder jeg det på tide, og yderst velkomment, at man nu opgiver “tyskerkommateringen” til fordel for et meget bedre system. Sprognævnet nærrede ingen illusioner om at “de gamle” ville overgive sig til den nye komma, hvorfor det traditionelle komma stadig er normret. (Ser man gamle danske film, vil man opdage at mange aviser helt op i 60’erne stadig bruge dobbet-a i stedet for bolle-å og gotisk skrift i deres bladhoveder.)

Så Sprognævnet anbefalede altså det nye komma ud fra den tanke at så fik de unge det lært, og ad åre kunne det blive det eneste normrette kommasystem på dansk. Som man kunne vente, udbrød der en regulær “komma-

krig” ved lanceringen af det nye komma, som dog er endt i en våbenhvile hvor – ikke som det fejlagtigt er fremgået af pressen – *Det nye Komma* blev afskaffet, men hvor man slog de to systemer sammen i ét, med den udtrykkelige anbefaling fra Sprognævnets side at man “ikke sætter startkommaer”, dvs. kommaer foran ledsætninger.

Men da det netop er dette startkomma som volder problemer, og som *Det nye Komma* har afskaffet, anbefaler Sprognævnet altså *de facto* stadig at man bruger *Det nye Komma*.

Derfor: Vil man være fremtidsorienteret, må man lære det nye komma.

Tidsproblemet

Første udgave af dette kursus blev sat i søen kort tid efter lanceringen af *Det nye Komma*. Endelig så jeg som gammel dansklærer løsningen på et dilemma i en hverdag med for få dansktimer på samtlige klassetrin (før lørdagsfriheden omkring 1970 bredte sig ud over den danske skoleverden, kunne man møde klasser med op til 10 timer dansk om ugen + 2 særlige skrivetimer).

Med *Det nye Komma* burde det være slut med at bruge oceaner af tid på et kryds & bolle-system som giver et forholdsvis lille afkast af sig: “Ingen” kan det ordentligt. Jeg har fx. kun én gang i mit liv mødt en person som havde tjek på tyskerkommaets gamle regel for sætningsknuder, og det var den daværende tysk og latinlærer på Institut Sankt Joseph.

Formålet med dette kursus er altså at “komme uden om grammatikken”. Fx er det direkte tåbeligt at børn i de små klasser skal lære et metasprog før de overhovedet har lært sproget. Så progressionen i danskundervisningen burde være: Først lærer vi at læse og skrive. Så lærer vi endnu mere at læse og skrive, nemlig læse sværere og sværere tekster og selv at producere ditto. Engang omkring 5-6. klassetrin kan man så begynde på *sproget om sproget* (i.e. grammatikken). Men underligt nok er det ikke rigtigt sivet ind nogen steder endnu, at man ville få en fantastisk gevinst i danskundervisningen hvis man kunne klappe hesten og vente med grammatikken indtil ungerne er modne til dette metasprog. (På nøjagtig samme måde som da man, i mine unge lærerdage, i matematikundervisningen flyttede *division* fra 3. til 4. klassetrin.)

Indtil da burde det gode eksempel og den levende inspiration til selv at producere tekster til alverdens formål være mere end rigeligt til at få lært skolebørnene et levende og forståeligt tale- og skriftsprog. Der er, i den tid jeg har været lærer, sket utrolig meget på fremmedsprogsområdet (jeg er så heldig at være gift med en af pionererne på tidlig engelsk-området, engelsk fra 1. klasse). Hvorfor har en tilsvarende erkendelse og nytænkning ikke indfundet sig mht. det første fremmedsprog ungerne møder i skolen: *skriftlig dansk*!

Ok, jeg kan konstatere hos min virumbørnebørn at der er ved at ske noget. Men gad vide hvor mange der stadig sidder fast i skriftlig dansksystemer som kun lærer ungerne én ting, hvor man tror de lærer grammatik: at udfylde skemaer og farvelægge sjove dyr?! Jeg har selv brugt et sådant system i en årrække, indtil det til min rædsel gik op for mig at hvad ungerne dermed "havde lært", kun var at fylde skemaer ud. De kunne ikke bruge det lærte til en disse, i forhold til den praktiske opgave at skrive et ordentligt og forståeligt dansk. For slet ikke at tale om det fortvivlende forhold at disse SFO-materialer bruger de ubrugelige danske grammatiske betegnelser.

Progressionen i tegnsætning

Så lad først ungerne skrive derudaf de første par skoleår uden alt for mange korrekthedsfordringer. Til at begynde med gælder det glæden ved at fryse tanker fast til papiret. Efterhånden som behovet for formalia melder sig, kan man passende liste det første og det vigtigste tegn ind: punktummet. Det næste i tegnsætningens svære kunst burde så være helsætningskommaet (i dette kursus kaldet *A-kommaet*) og kun det!

Her mener jeg den store fejl ligger i mange års skriftlig danskundervisning, man slår et for stort brød op på én gang. Ledsætningskommaet bør vente til den sproglige stilfornemmelse er meget mere veludviklet, og for mange elevers vedkommende indfinder den sig måske først i 4-5. klasse. (Man kan jo håbe at den indfinder sig før med den nye måde at angribe skriftlig dansk på.) Derfor bør man først nu stille krav om overholdelsen af regler for ledsætningskommaet (med eller meduden startkomma!); og venter man til den fornødne sproglige modenhed har indfundet sig, skulle det ikke forbavse mig at man vil kunne få ungerne til at beherske B-kommaet med rimelig stor sikkerhed.

Sprognævnets fadæse

Der er i kommakrigens kølvand beklageligvis sket det at Sprognævnet har opgivet et (parallelt) forsøg på at lancere det nye komma uden grammatik. Man siger nu at det nye komma kun kan læres ordentligt hvis man kan finde ud af dét med de foranstillede og efterstillede ledsætninger, altså den sætningsanalyse der bestemmer om vi har at gøre med start- eller slutkommaer. Og dermed har man tabt en generation eller flere på gulvet. Der er ganske enkelt ingen i de senere generationer (se blot på gymnasiernes introkurser i samme) der kan finde ud af sætningsanalysen i dag, heller ikke blandt folkeskolens lærere. Jeg har hørt mangan dansklærer sige "at det må tysklærerne virkelig tage sig af" med begrundelsen "det har vi ikke tid til i dansk", hvor den sande begrundelse har været "det kan vi nemlig ikke selv finde ud af" – og slet ikke "på latin".

Jeg har derfor den sindssyge ambition at lave en tegnsætningskursus "uden

grammatik” (dvs. et med et absolut minimum af grammatik). Mine bestræbelser i den retning ses således af indeværende kursus. Jeg er fhv. seminarielektor Henning Hohwy og Dansk Sprognævn tak skyldig for inspiration til dette forskningsprojekt. Hohwys *nemlig-metode* danner nemlig udgangspunkt for min *stjernepladsmetode* (jf. afsnittet *B-komma*).

Stjernepladsmetoden er lidt mere indviklet end den forbilledligt enkle nemlig-metode, men skulle til gengæld være lidt mere driftsikker i længden. Der er stadig nogle sorte huller at falde ned i, men jeg afsøger stadig galakser for beboelige planeter.

God fornøjelse med dette materiale.

Mørkøv, 1. oktober 2007.

Knud Aa. Back

Det reviderede forord til 3. udgave.

Indhold

Det foreslås at man kopierer én kursusdel (en pdf-fil) ad gangen og giver kursisterne dem. Facitark foreslås kopieret i fx fire sæt pr. hold/klasse, afhængigt af om der arbejdes med materialet på klassen, eller man bruger det til selvstudium (lektier). Man kan også have filerne liggende åbne på et par bærbare.

Bemærk at til hvert opgavesæt findes de tilsvarende FACITsider!

<i>Afsnit</i>	<i>Delemne</i>
<i>Tegn 0</i>	<i>Kort repetitionsdel om punktum</i>
<i>Tegn 1</i>	<i>A-komma (helsætningskomma)</i>
<i>Tegn 1</i>	<i>Selvtest A-komma</i>
<i>Tegn 2</i>	<i>B-komma (ledsætningskomma)</i>
<i>Tegn 2</i>	<i>Selvtest B-komma</i>
<i>Tegn 3</i>	<i>A/B-komma</i>
<i>Tegn 3</i>	<i>Selvtest A/B-komma</i>
<i>Tegn 4</i>	<i>MELLEMMtest (i det hidtil lærte)</i>
<i>Tegn 5</i>	<i>Ø-komma (øvrige kommaer)</i>
<i>Tegn 5</i>	<i>Selvtest Ø-komma</i>
<i>Tegn 6</i>	<i>Brug af citationstegn</i>
<i>Tegn 6</i>	<i>Selvtest citationstegn</i>
<i>Ikke færdiggjort:</i>	
<i>Tegn 7</i>	<i>Øveark til al tegnsætning</i>
<i>Tegn 7</i>	<i>Selvtest al tegnsætning</i>
	<i>SLUTTtest, tegnsætning.</i>

Litteraturliste:

Retskrivningsordbogen, § 45-57 i Retskrivningsregler, 1996.

Komma – Hvornår og hvorfor, Dansk Sprognævns skrifter 20, 1993.

Sæt nyt komma, regler, grammatik, genveje, øvelser, Dansk Sprognævns skrifter 25, 1996.

Dansk Sprognævns hjemmeside: www.dsn.dk

Forord til kursisterne

Regler for arbejdet med TEGN

- ✎ Man arbejder hver for sig
- ✎ Der løses (og rettes) altid én kursusside ad gangen. Brug blyant! Ved tests tager man alle sider på en gang!
- ✎ Svar på øvesiden får man straks efter løsningen ved hjælp af facitarket.
- ✎ Facitarkene må kun befinde sig på “rettebordet”, og man skal normalt have lov til at gå derhen.
- ✎ Når du tjekker for fejl, må du kun markere *linjen* for fejl (med rødt kryds ude til venstre); du må ikke rette fejlen eller skrive facit af.
- ✎ Opgaven løses med blyant fordi den så let kan rettes.
- ✎ Ved rettebordet bruges den røde pen; markér fejl med et kryds; brug venligst ikke grøn (= lærerens farve)
- ✎ Stor omhyggelighed er nødvendig i rettearbejdet: Store/små bogstaver, alle de forlangte tegn...
- ✎ Er der fejl i løsningen, går du tilbage til din plads og finder ud af hvad der er galt og hvorfor, visker ud, skriver det rigtige og beder om lov til at gå op at rette igen. Er det nu rigtigt, sættes en cirkel om krydset = opgaven rettet til det rigtige. – Skulle det ske at opgaven stadig ikke er helt rigtig, lader man krydset være, går ned igen og korrigerer.
- ✎ Ingen testopgaver må fjernes fra lokalet. Alt gennemarbejdet materiale skal afleveres når læreren siger til. Så kan han se hvad der skal suppleres til næste gang. Og det bliver også tjekket om der er rettet rigtigt.
- ✎ Næste gang: Er noget markeret med grønt kryds (lærerne har fundet en fejl), skal det rettes først – og efterkontrolleres af læreren. Grønne krydser kræver grønne cirkler!

God fornøjelse med at blive klogere!